

Nr 51.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om statsbidrag till Rånebygdens kalkbruksförening u. p. a. för uppförande av en kalkbruksanläggning.

(1:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 29 av herr *Grym m. fl.* och II: 50 av fru *Boman m. fl.*, har hemställts, att riksdagen måtte såsom statsbidrag utan återbetalningskyldighet bevilja Rånebygdens kalkbruksförening u. p. a. ett belopp av 100 000 kronor till uppförande av en planerad kalkbruksanläggning.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionerna, får utskottet — i den mån därför icke redogöres i det följande — hänvisa till motionerna.

I en av länsstyrelsen i Norrbottens län med eget yttrande och utlåtande av hushållningssällskapet i länet till Kungl. Maj:t insänd framställning av den 5 oktober 1945 har Rånebygdens kalkbruksförening u. p. a. hos Kungl. Maj:t hemställt om ett statsbidrag å 150 000 kronor och ett under de första åren räntefritt statslån å 150 000 kronor för uppförande av en kalkbruksanläggning i Prästhalm i Råneå socken i Norrbottens län. Över framställningen ha yttranden avgivits av statskontoret, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och sakkunnige i socialdepartementet, direktören Folke Thunborg. Kommerskollegium har tillika överlämnat yttrande av bergmästaren i norra distriktet.

Länsstyrelsen och hushållningssällskapet ha tillstyrkt framställningen. Lantbruksstyrelsen har tillstyrkt, att föreningen måtte erhålla statsbidrag med 100 000 kronor och lån med 200 000 kronor. Statskontoret, kommerskollegium och direktören Thunborg ha avstyrkt statsbidrag till föreningen.

Genom beslut den 31 maj 1946 har Kungl. Maj:t funnit framställningen icke föranleda annan Kungl. Maj:ts vidare åtgärd än att Kungl. Maj:t förordnat, att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till lantbruksstyrelsen för beviljande av lån å 300 000 kronor från statens kalkbrukslånefond.

Enligt bestämmelserna för nämnda fond må lån för ifrågavarande ändamål beviljas högst till belopp motsvarande fem sjättedelar av den beräknade kostnaden för med lånet avsedda åtgärder. Sådant lån löper för närvarande med fyra procent årlig ränta och skall amorteras från och med tredje året efter det kalenderår, under vilket lånet till någon del första gången lyftats.

Av handlingarna i förenämnda ärende har utskottet inhämtat bland annat följande.

Rånebygdens kalkbruksförening u. p. a., som enligt sina stadgar har till ändamål att inköpa och arrendera kalkfyndigheter samt att bryta, förädla och försälja kalk, kalksten och produkter därav, har i sin framställning — under återopande av en redogörelse för undersökningar, som på uppdrag av Råneå kommun verkstälts rörande en kalkstensfyndighet i Prästhalm, samt en på dessa undersökningar grundad anläggnings- och driftskostnadskalkyl — anfört, att kvantiteten kalksten inom det undersökta området uppskattats till 600 000 ton, motsvarande 360 000 ton bränd kalk, samt att inom närliggande områden, som icke varit föremål för undersökning, sannolikt finnes ytterligare betydande mängder kalksten. Vidare har föreningen uttalat, att för undersöknings- och anläggningskostnader, markförvärv m. m. erfordrades omkring 385 000 kronor samt såsom driftkapital 25 000 kronor eller sammanlagt i runt tal 410 000 kronor, varav Råneå kommun skulle tillskjuta 50 000 kronor samt jordbrukare och andra enskilda intressenter 60 000 kronor. Enligt vad föreningen uppgivit vore utsikterna att anskaffa det ytterligare erforderliga kapitalet, omkring 300 000 kronor, synnerligen små, där est icke statsbidrag och statslån kunde erhållas. Föreningen har beräknat självkostnadspriset för kalk, som frambringades vid den planerade anläggningen, till 38 kronor per ton samt uppgivit, att kalk i ifrågavarande trakter eljest betingade ett pris av 55 kronor 50 öre per ton.

Bergmästaren i norra distriktet har i sitt yttrande gjort gällande, att den till grund för kostnadskalkylen lagda beräkningen av tillgångarna på kalksten, vore för hög och att den relativt säkra tillgången vore allenast 310 000 ton. Bergmästaren har dock ansett det sannolikt, att vid fortsatta undersökningar kunde komma att konstateras större djupgående än för närvarande kunde förutses. Vidare har bergmästaren uttalat, att den för tillgodogörande avsedda kalkstenen vore av mindre god kvalitet och knappast kunde användas till annat än jordbrukskalk. Även mot den ekonomiska kalkylen har bergmästaren framfört vissa anmärkningar.

Kommerskollegium har anfört, att de av bergmästaren framställda erinringarna syntes vara värda beaktande och att den ifrågasatta anläggningen helst borde vara grundad på en bättre råvarutillgång. Enligt ämbetsverkets mening vore det dock ur flera synpunkter av värde att anläggningen komme till stånd. Den i sydligare delar av landet framställda jordbrukskalken kunde visserligen genom ytterligare statliga fraktbidrag förbilligas, men en utökad kalkindustri i Norrbottens län skulle medföra en viss, om än rätt måttlig ökning av arbetstillfällena och förmodligen även bidra till ökad kalkanvändning inom jordbruket i ifrågavarande trakter. Den förebragta utredningen funne ämbetsverket tyda på att rörelsen, även om hänsyn toges till de av bergmästaren anförda omständigheterna, troligen komme att bli lösnande under förutsättning att avsättning kunde vinnas inom ett ur fraktsynpunkt gynnsamt beläget område. Ämbetsverket har därför ansett sig böra tillstyrka, att statligt stöd lämnades företaget. Då emellertid anläggnings- och driftskostnadskalkylen utvisade vinst, syntes behov icke föreligga av statsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Hela det erforderliga beloppet, 300 000

kronor, borde i stället lämnas föreningen såsom lån, därvid möjligen ränte- och amorteringsfrihet under de första två eller tre åren kunde anses motiverad.

Direktören Thunborg har uttalat, att den föreliggande kalkylen, som utvisade en årlig vinst av omkring 30 000 kronor, syntes vara i någon mån optimistiskt beräknad samt att anläggningen lämpligen borde finansieras genom att ett statslån å 300 000 kronor beviljades föreningen.

Lantbruksstyrelsen har i sitt yttrande anfört bland annat följande.

I de allmänna strävandena att söka åstadkomma en förbättring av den norrländska jordbruksbefolkningens ekonomiska villkor torde produktionsfrämjande åtgärder på jordbrukets område få anses intaga en synnerligen viktig plats. Att en allmän kännedom om åkerjordens rationella kalkning verkar produktionsfrämjande är otvivelaktigt. Tillkomsten av ett jordbrukarnas eget kalkbruksföretag kan därför enligt lantbruksstyrelsens mening betraktas såsom ett icke oviktigt led i jordbrukarnas strävanden att genom hjälp till självhjälp främja en av de produktionsfaktorer, som äro nödvändiga för rationell växtodling och på denna grundad animalieproduktion.

Enligt en vid ansökningen fogad utredning utgjorde förbrukningen av jordbrukskalk i Norrbotten år 1944 7 864 ton, varav cirka 45 procent dittransporterats med fartyg söder ifrån och resten med järnväg jämväl från sydligare delar av landet. Norrbottens läns hushållningssällskap har uppgivit åkerarealen i Norrbotten till cirka 75 000 hektar och beräknat, att det för närvarande skulle erfordras minst 18 000 ton bränd kalk per år, därest det norrbottniska jordbrukets nuvarande kalkbehov skulle bliva nöjaktigt tillgodosett. Härtill kommer emellertid för av hushållningssällskapet beräknad fortgående nyodling ett ytterligare behov av cirka 3 600 ton kalk årligen för grundkalkning. Även om den avsedda årliga produktionen av 6 000 ton vid det planerade kalkbruket vinner avsättning inom länet, kommer likväl icke det årliga kalkbehovet på långt när att kunna tillgodoses. Det råder sålunda enligt lantbruksstyrelsens mening ingen tvekan om att inom denna landsdel goda avsättningsmöjligheter för kalk förefinnas.

På grund av vad sålunda anförts och med hänsyn till det norrländska jordbrukets behov av billigare jordbrukskalk anser sig lantbruksstyrelsen icke böra avvisa förevarande framställning om en effektiv ekonomisk medverkan från statens sida till uppförande av en kalkbruksanläggning i Prästholm. Såsom kommerskollegium i sitt i ärendet avgivna utlåtande framhållit visar emellertid den förebragta driftskostnadskalkylen vinst. Det kan visserligen antagas, att företaget under särskilt gynnsamma förhållanden skulle, oberoende av statsbidrag, kunna förränta och amortera ett lån till storleken motsvarande hela det av staten önskade kapitalbeloppet. Lantbruksstyrelsen är dock tveksam, huruvida icke visst statsbidrag är nödvändigt för att redan från början säkra företagets framgång. Styrelsen vill i detta sammanhang erinra, att Kågedalens kalkbruksförening u. p. a. den 9 juni 1939 på vissa villkor erhöi statsbidrag med 50 000 kronor, ehuru denna förening icke utslutande hade till uppgift att framställa kalk för jordbruksändamål samt antalet teknade medlemmar i föreningen vid ansökningstillfället uppgick till 976, fördelade på åtta socknar, inom vilka det allmänna välståndet torde vara större än i här ifrågavarande del av Norrbottens län. Därtill kommer, att den allmänna konjunkturen torde få anses ha varit mera stabil vid sagda tidpunkt än vad för närvarande är fallet.

Emellertid finner lantbruksstyrelsen det sannolikt, att Rånebygdens kalkbruksförening u. p. a. skulle kunna med ekonomisk framgång driva företaget

även med ett mindre statsbidrag än det begärda. Styrelsen vill sålunda förordna, att ett statsbidrag av 100 000 kronor beviljas för ändamålet. Återstoden av föreningens kapitalbehov synes kunna täckas genom lån från statens kalkbrukslånefond eller från enskilt kreditinstitut.

Enligt gällande bestämmelser torde räntefritt lån icke kunna utlämnas från kalkbrukslånefonden.

Rörande de villkor under vilka statsbidrag borde lämnas och utbetalas till föreningen har lantbruksstyrelsen anfört följande.

Såsom villkor för bidrags tillgodonjutande torde följande böra föreskrivas:

A. I föreningens stadgar, vilka skola underställas lantbruksstyrelsen för prövning och godkännande, skall finnas föreskrivet,

1) att medlemskap i föreningen står öppet för varje jordbrukare inom området för föreningens verksamhet, vilken fullgör de skyldigheter som enligt föreningens stadgar eller beslut å föreningssammanträde åligga medlem i föreningen;

2) att uppsägning av medlemskap i föreningen ej må äga rum förrän efter fem år från inträdet;

3) att medlem i föreningen är skyldig att tillgodose hela sitt kalkbehov från föreningens kalkbruk;

4) att medlem skall erhålla jordbrukskalk till företagets självkostnadspris och att således full återbäring av föreningens vinst till avnämare av jordbrukskalk skall äga rum, varvid i självkostnaden dock böra inräknas erforderliga avsättningar till säkerställande av företaget för framtiden.

B) Innan statsbidrag till någon del utbetalas, skall föreningen till lantbruksstyrelsen ingiva

1) bevis att föreningen registrerats;

2) förteckning över medlemmarna i föreningen jämte uppgift för varje medlem om hans yrke, arealen av hans odlade jord och beloppet av hans till föreningen kontant inbetalade insatser;

3) intyg, som av lantbruksstyrelsen godkännes, att andelar tecknats till sammanlagt belopp av minst 100 000 kronor, varav minst hälften av enskilda personer, och att hälften därav kontant inbetalats;

4) uppgift om föreningens ekonomiska ställning, vilken uppgift skall styrkas genom räkenskapsammandrag för den tid föreningen varit i verksamhet;

5) förbindelse att, därest föreningen å annan överlåter ifrågavarande kalkbruk eller eljest upphör att driva detsamma, till statsverket återbetala uppbygget bidrag;

6) av bergmästaren i norra distriktet godkänd driftkalkyl och plan för företagets skötsel, därvid hänsyn skall tagas till andelsägarnas medverkan vid kalkbrukets bränsleförsörjning.

Bidraget föreslås skola utbetalas enligt följande grunder:

1) Intill två tredjedelar av statsbidraget utbetalas i mån av arbetets fortgång i de särskilda poster, som lantbruksstyrelsen bestämmer, sedan omfattningen av utfört arbete och kostnaden härför blivit av föreningen styrkt.

2) Återstående del av statsbidraget utbetalas till föreningen, sedan anläggningen blivit godkänd vid syn, som förrättats på föreningens bekostnad av en av lantbruksstyrelsen utsedd sakkunnig person.

I *motionerna* har anförts bland annat följande.

Anledningen till att Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna bevilja statsbidrag ens till någon del torde väl ha varit, att den förebragta driftskostnads-kalkylen visar vinst. Det kan vara möjligt, att företaget under gynnsamma omständigheter oberoende av statsbidrag skulle kunna förränta och amor-

tera ett lån om hela det av Kungl. Maj:t beviljade beloppet. Någon säkerhet eller garanti därför finnes emellertid icke. Det är icke uteslutet, att den kalkylerade vinsten för företaget kan förbytas i förlust, vilken i så fall hårt kommer att drabba såväl kommunen som de enskilda andelstecknarna i bygden. Med den instabilitet, som för närvarande kännetecknar den inhemska prissituationen, samt de pågående och signalerade lönerörelserna inom avtalsmarknaden kunna såväl anläggnings- som driftkostnaderna stiga i sådan grad, att förlust ej kan anses såsom osannolik. Att befolkningen i bygden redan nu är hårt belastad visar det förhållandet, att den kommunala utdebiteringen är uppe i 24 kronor 20 öre. Det torde redan därav vara förställigt, att denna befolkning, som i gemen lever under ytterst små ekonomiska förhållanden, icke är hågad att taga på sig risken av ytterligare stora bördor.

Frågan om kalkbruket ligger därför nu så till, att intressenterna i föreningen, kommunen och de enskilda jordbrukarna, icke anse sig kunna igångsätta projektet, sedan Kungl. Maj:t avslagit föreningens ansökan i vad den avsåg statsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Då det måste sägas vara av såväl allmänt som enskilt intresse, att den föreslagna kalkbruksanläggningen kommer till stånd, bör frågan därom underställas riksdagens prövning.

Ur förstnämnda intressesynpunkt må till en början framhållas, att staten under de senaste åren lämnat bidrag till fraktlindring för jordbrukskalk vid järnvägstransporter till den planerade anläggningens avsättningsområde till ett belopp om omkring 20 000 kronor per år. Igångsättande av kalkproduktion i Prästholm skulle därför innebära en årlig vinst för statsverket av detta belopp. Från denna utgångspunkt kan man således betrakta ett statsbidrag såsom en frivillig avlösning med ett engångsbelopp av en åtminstone moralisk skyldighet att utgiva årliga fraktlindringsbidrag. Sett på litet längre sikt måste sålunda ett statsbidrag till anläggningens uppförande vara en god affär för statsverket. Ur teknisk synpunkt skulle en god och billig tillgång på jordbrukskalk inom det planerade avsättningsområdet betyda ökade produktionsmöjligheter till Norrbottens fromma genom att underlätta områdets brödsädförsörjning.

För Råneå kommun skulle igångsättande av projektet ha en stor betydelse. Enligt beräkningarna skulle nya arbetstillfällen skapas för ett 25-tal man under omkring 60 år framåt, varigenom kommunens skatteunderlag avsevärt skulle förbättras och detta möjliggöra en sänkning av det nu hårt presande kommunala skattetrycket. Därigenom skulle även möjliggöras i första hand en minskning av det statliga skatteutjämningsbidraget.

Utskottet har i vederbörlig ordning införskaffat utlåtande över motionerna från *lantbruksstyrelsen*, som under återopande av sitt i det föregående återgivna yttrande tillstyrkt bifall till motionerna.

Under de senaste årtiondena ha statsmakterna genom olika åtgärder sökt främja en ökad kalkanvändning inom jordbruket. År 1932 inrättades sålunda kalkbrukslånefonden, från vilken lån beviljas för utförande av anläggningar i syfte att nyttiggöra kalkförekomster för tillgodoseende av jordbrukets behov. Därjämte utgår sedan flera år tillbaka anslag för fraktlindring vid transport av jordbrukskalk. Vidare beviljades vid 1939 års riksdag ett anslag av 50 000 kronor såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet till Kågedalens kalkbruksförening u. p. a. för utförande av en kalkbruksanläggning vid Högdalsås i Skellefteå socken i Västerbottens län.

Utskottet.

Av utredningen i förevarande ärende framgår, att ett betydande behov av jordbrukskalk föreligger i övre Norrland och att där finnas kalkstensförekomster, som till avsevärd del skulle kunna tillgodose detta behov. Sålunda har det vid undersökningar, som på bekostnad av Råneå kommun verkställts rörande en kalkstensfyndighet i kommunen, visat sig, att där finnes en relativt säker kvantitet kalksten av åtminstone 310 000 ton, motsvarande inemot 200 000 ton kalk. För exploaterandet av denna fyndighet, som numera äges av kommunen, har bildats en förening, Rånebygdens kalkbruksförening u. p. a., i vilken tecknats 500 andelar av kommunen samt enligt vad för utskottet uppgivits 450 andelar av jordbrukare och 3 andelar av andra enskilda intressenter. Emellertid torde det icke vara möjligt att förverkliga planerna på fyndighetens bearbetande, därest icke statsmakterna ekonomiskt medverka till anläggningens utförande. Med hänsyn till önskvärdheten av att företaget kommer till stånd vill utskottet i likhet med de myndigheter, som avgivit yttranden över den av föreningen gjorda framställningen, tillstyrka, att statligt stöd lämnas föreningen.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår ha emellertid vid remissbehandlingen av föreningens framställning delade meningar yppat sig beträffande frågan vilken form det allmännas stöd till föreningen borde erhålla. Å ena sidan ha vissa myndigheter avstyrkt, att statsbidrag skulle beviljas, och i stället förordat, att statslån till belopp, motsvarande det erforderliga kapitalet, skulle lämnas föreningen. Till stöd för denna uppfattning har huvudsakligen åberopats att den beträffande företaget upprättade anläggnings- och driftskostnadskalkylen utvisar vinst. Å andra sidan har bland andra lantbruksstyrelsen tillstyrkt, att statsbidrag utan återbetalningsskyldighet skulle tilldelas föreningen. Lantbruksstyrelsen har därvid anfört, att det visserligen kunde antagas att företaget under särskilt gynnsamma förhållanden skulle kunna oberoende av statsbidrag förränta och amortera ett lån till storleken motsvarande hela det erforderliga kapitalet men att det syntes tveksamt hurvida icke visst statsbidrag vore nödvändigt för att redan från början säkra företagets framgång. Utskottet anser sig kunna dela denna uppfattning och tillstyrker alltså, att statsmakternas medverkan till företaget gives formen av statsbidrag. Såsom ett huvudvillkor för statens medverkan bör emellertid uppställas, att avnämarna av jordbrukskalken skola erhålla denna till företagets självkostnadspris, d. v. s. att full återbäring av föreningens vinst till avnämarna av jordbrukskalk skall äga rum, varvid i självkostnaden givetvis böra inräknas erforderliga avsättningar till säkerställande av företaget för framtiden. Statsmakternas stöd till företaget torde därigenom komma att medföra ett förbilligande av jordbrukskalken för de jordbrukare, som genom inköp från föreningen verka för en ökad kalkanvändning i ifrågavarande trakter. Genom bidraget minskas även statens utgifter för fraktlindring av kalk från andra produktionsorter, vilka utgifter enligt vad utredningen i ärendet giver vid handen under år 1944 inom föreningens planerade avsättningsområde uppgingo till omkring 20 000 kronor.

Innan bidrag i den av utskottet förordade formen kan utgå till föreningen,

torde erfordras vissa ytterligare undersökningar och överväganden, bland annat med hänsyn till det huvudvillkor, som utskottet funnit böra fästas vid bidraget. I övrigt synas de av lantbruksstyrelsen i dess utlåtande föreslagna villkoren böra föreskrivas med undantag av det under A 3) upptagna villkoret.

Ehuru viss kompletterande utredning sålunda torde vara erforderlig, innan bidrag utbetalas, anser utskottet dock skäl tala för att medel redan nu anvisas för ändamålet. I fråga om storleken av bidraget förordar utskottet det av motionärerna föreslagna beloppet, 100 000 kronor. Bidraget synes böra utgå från ett anslag under nionde huvudtiteln av reservationsanslags karaktär. Anslaget bör benämnas Bidrag till Rånebygdens kalkbruksförening u. p. a. för utförande av en kalkbruksanläggning. Därest statsbidrag beviljas enligt de av utskottet föreslagna grunderna, torde föreningens återstående kapitalbehov böra täckas genom banklån.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till de likalydande motionerna I: 29 och II: 50, till *Bidrag till Rånebygdens kalkbruksförening u. p. a. för utförande av en kalkbruksanläggning* å riksstaten för budgetåret 1947/48 under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av 100 000 kronor.

Stockholm den 10 juni 1947.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Carl Edmund Eriksson, Nils Olsson, friherre Beck-Friis, herrar Svedberg, Henry Johansson, Isaksson och Sundelin; samt

från andra kammaren: herrar Mäler, Larsson i Karlstad, Pettersson i Rosta, Jacobson i Vilhelmina, Andersson i Hyssna och Jonsson i Järvsand samt fru Eriksson.